

Zpravodaj

KROUZKU PRÁTEL RODOPISU A HERALDIKY
PŘI MESTSKEM ARCHÍVU V PLZNI

Ročník I., 1969

Číslo 3-4

MUDr. Josef Šach:

Využití rodopisného bádání k některým účelům genetickým a lékařským

Na konferenci o genetice, která se konala v Plzni roku 1967, prohlásil akademik Charvát, že pro výzkum dědičnosti jsou zvláště důležité oblasti, které jsou více či méně uzavřeným celkem oproti okolnímu světu. V takových místech je sledování degenerativních a chorobných znaků snazší než tam, kde spojení s okolím není problémem. Takové uzavřené oblasti je například na středním Slovensku.

Při sledování rodu, jehož člen byl postižen sarkoidosou /poměrně vzácné onemocnění nejasného zánětlivého původu/, jsme zjistili studiem matrik, že i v našem kraji existovala do první světové války podobná oblast a že zbytky jisté svébytnosti přetrvávají ještě dodnes. Jde o obce Čičov, Borovno, Hořice, Míšov, Planiny v dnešním okrese Plzeň-jih. Tyto kdysi odlehlé obce uprostřed brdských lesů na bývalém panství spálenopoříšském byly podle Davidka /Staré časy Spálenopoříčska, Praha 1942/ dlouho světem pro sebe. To platilo i ve smyslu správním i hospodářském. Jsou to místa, která se vyznačují na podzim velkými mlhami, tuhou zimou, půda je místy hlinité, močulovitá, kamenitá. Obyvatelé, většinou lesní dělníci a

drobní zemědělci, žijící ještě po roce 1918 v chalupkách krytých šindelem, měli tu tedy tvrdý život. K uzavřenosti obcí v minulosti přispívaly i špatné komunikace. "Za největší neštěstí pro celou krajinu lze považovat to, že tu žádná dráha neprochází", poznamenal před více než čedesáti lety pisatel ve staré kronice spáleno-poříčské. +/

Je přirozené, že v oblasti společenských vztahů měly uvedené obce ještě před 55 lety vysloveně endogamní charakter. Matriky oddaných svědčí totiž o tom, že oba snoubenci pocházeli zpravidla z obvodu číčovské fary, méně se v zápisech objevuje partner z jiné farnosti. Také ve všech generacích našeho probanda žili vyšetřovance, které jsme v matrikách oddaných soustavně sledovali, oba partneři prokazatelně pocházeli z některé shora uvedených obcí. Ze studia matrik, uložených ve Státním archivu v Plzni a na Místním národním výboru ve Spáleném Poříčí, mohli jsme odvodit dva problémy, které chceme sdílet zájemcům o rodopis.

Genetický aspekt.

V zmíněných obcích není tedy nic neobvyklého, když tu v minulosti objevujeme příbuzenské sňatky. Také při zpracování rodokmenu probanda J.Č. z obce Číčov jsme několik pokrevenských sňatků skutečně našli. V třetí generaci tohoto rodu se však vyskytla jedna závažná zvláštnost. J.Č. se oženil dvakrát. Poprvé se svou sestřenicí /M.B./ a po druhé s ženou /A.K./, která neměla k J.Č. žádné příbuzenské vztahy. Z obou manželství vzešly děti. Tato kombinace umožňuje provést tzv. "Zwei-Ehen-Test" podle prof. Darlingtona z Oxfordu. Podle teorie tohoto anglického vědce se totiž z manželství příbuzenských rodů v souhrnu méně potomků než z manželství +/ +/ +/ sdílil dr.V.Spěváček.

mezi nepříznivými lidmi. Tam, kde muž nebo žena během života byl v manželském svazku jednak se svým příbuzným, jednak s cizím partnerem, lze tento rozdíl přesně prokázat, můžeme-li sledovat počet potomků aspoň k vnukům. Prof. Darlington uveřejnil již v roce 1957 v časopise Triangel /3-7,277,1957-58/ ve studii "Vetternsken" výzvu, aby mu byly hlášeny rodokmeny výše uvedeného druhu. Takovýchto manželských kombinací je totiž známo ve světové literatuře pouze pět, mezi jinými se vyskytuje například i v rodu skladatele J.S. Bacha.

V našem případě, jak si čtenář všiml, nešlo o studium rodu světového skladatele, ale o prosté lidi našeho kraje. Právě tím, že žili po generace v endogamní oblasti brdského pásma, lze vysvětlit, proč došlo k tomuto geneticky neobvyklému a zajímavému zjevu. Podle sdělení profesora Darlingtona, s nímž jsme koncem loňského roku navázali spojení, je sledování rodu našeho probanda přínosem pro jeho genetické výzkumy.

Lékařský aspekt.

V endogamní oblasti je tedy lepší možnost studia výskytu dědičných vad nebo chorob. Genetický přehled generací probanda /tab.č.1/ ukazuje, jak se v jednotlivých generacích zkoumaného rodu stále tvrdošíjně opakoval výskyt téže příčiny úmrtí tuberkulózy. Z přehledu i z rodokmenu je též patrné, že v generaci páté se objevila i další závažná choroba, totiž rakovina. V dalších generacích se vztahy kombinují a vyskytují se další případy zhoubného bujení a sarkoidosa.

Studium rodokmenu probanda Č. potvrzuje již známé výzkumy, že sarkoidosa se častěji objevuje v rodinách s četným výskytem zhoubného bujení a v populaci zatížené tuberkulózou. Zde dokonce jdou závis-

losti mezi sarkoidosou a tuberkulosou tak daleko, že někteří význační vědci /například plzeňský badatel prof.dr.Vaněk/ považují sarkoidosu za zvláštní druh tuberkulosy.

Srovnáním více rodů takto postižených je potom možné vytyčit shodné rysy jednotlivých nemocných rodů a jejich rozbořem pomáhat usměrnit další bádání a na jiných polích výzkumu choroby /např.bádání epidemiologické, geograficko-lékařské apod./.

Myslím, že zde uvedené příklady dokazují, jak velký význam pro genetiku a lékařství má rodopisné studium. Vedlo nás nejen k poznání sociálního prostředí, v němž proband rostl, ale i k zjištění příčin úmrtí v jednotlivých generacích po meči i po přeslici. Z našeho studia matrik mohli bychom sledovat dále i úmrtnost v dětském věku stejně tak jako choroby vnitřní, duševní i nervové jednotlivých členů zkoumaného rodu.

Prameny: Státní archiv v Plzni, Místní národní výbor ve Spáleném

Poříčí /matriky narozených, oddaných a zemřelých, sig.1-10/.

Tab.č.1 Genetický přehled generací I-VII rodu probanda

G	1	2	3	4	5	6
I	+	"ochromení plic"	+	-	-	61-71
II	+	"ochrnutí plic"	+	1	-	56
		"záneť plic"				77
		Tbc				21
		"prsní oubytě"				50
		"anemie"				65
III	+	Tbc	+	1	-	18-22
		"zápal plic"				49
		Tbc				20
		"prsní oubytě"				52

IV	+	Tbc Tbc	+	-	-	35 27
V	+	dvojčata mrtvě narozená úmrtí v dětském věku Tu	+	-	3	60
VI	+	Sarkoidosa "zápal plic" infarkt myokardu lipomy	+	-	-	40 28 47
VII	+	lipomy a der- moidní cysta	+	-	-	

Legenda: G... Generace- 1. Endogamní manželství? -2. Označení choroby. Příčina úmrtí.- 3. Jde o familiární chorobu? - 4. Počet příbuzenských a nelegitimních sňatků v generaci.- 5. Dvojčata v generaci.- 6. Kdy se choroba nejčastěji vyskytuje?

Miloslav Bělohlávek:

Karel Sabina

V Městském archivu v Plzni jsou uloženy vzpomínky Jaroslava Schiebla na Karla Sabinu /Oddělení literární pozůstalosti č.inv.10234/. Otiskují je zde nejen proto, že se dotýkají temného původu Karla Sabinu, zastřeného různými romantickými pověstmi, ale také proto, že přinášejí opět několik náznaků, i když převážně známých odjinud, na Sabinův případ. Nejprve něco o osobě pisatele. Jaroslav Schiebl se narodil v Plzni 13. září 1851 jako syn vlasteneckého kniháře a knihtiskaře Hynka Ignáce Schiebla. Zemřel 5.dubna 1933 v Plzni. Zprvu se věnoval malířství na akademii v Drážďanech, ale později se stal žurnalistou, působil např. v Berlíně, kde se seznámil s revolucionářem z roku 1848 J.V. Fričem. Jako žurnalista procestoval Evropu, vrátil se domů do Plzně, kde si otevřel knihkupectví, v roce 1890 přešel do služeb města a stal se přednostou statistické kanceláře. J.Schiebl redigoval v Plzni několikere noviny, i německé, psané však v českém

duchu. Byl neobyčejně plodným spisovatelem, převážně vlastivědným, ale jeho žurnalistická práce zanechala v ní patrné stopy. Oženil se 18.6.1879 se zpěvačkou Helenou Vávrovou / 1852 - 21.4.1910/, dcerou českého novináře a mladočeského politika Vincence Vávry Haštalského /1824-1877/, kdysi přítele Karla Sabiny. Tím se Jaroslav Schiebl dostal do prostředí českých novinářů a revolucionářů z roku 1848. Bratr jeho tchána Emanuel Vávra /1839-1891/ byl zetěm Karla Sabiny, měl za manželku jeho dceru Eufrosinu zvanou Sina. Tím byl J. Schiebl vlastně v příbuzenském vztahu ke Karlu Sabinovi a leccos z okruhu příbuzenstva o něm znal. Proto se domnívám, že jeho vzpomínky jsou přece jen přinejmenším zajímavé.

Karel Sabina se narodil v Praze 29. prosince 1813. Jeho původ je dodnes nejistý a obestřen různými fantasemi. Již jeho současníci jej pokládali pro jeho vystupování za syna šlechtice. J.E. Sojka v jeho portrétu, uveřejněném v knize Naši mužové, uvádí, že byl synem šlechtice J. Vychováván byl v rodině zedníka J. Soviny, proto také býval nazýván Sabináký. Život Karla Sabiny, nadaného spisovatele, autora libret oper B. Smetany Braniboři v Čechách a Prodáná nevěsta, žurnalisty a politika, byl neobyčejně pohnutý. Bída jej přivedla až k demuciantství a zrádovství českého politického života, takže skončil jako velký Zrádce národa, jak nazval o něm svůj román Vojtěch Martínek /Praha 1938, II.vyd. 1946/.

Karel Sabina se horlivě zúčastňoval politického hnutí ve čtyřicátých letech a byl vůdčí osobností radikálních demokratů. Vždy zdůrazňoval nutnost dosažení sociální svobody, a proto byl zvláště oblíben mezi dělníky. V roce 1849 byl zatčen, odsouzen k trestu smrti; byl však omilostněn a trest mu byl přeměněn na 18ti letý žalář. Při amnestii v r. 1857 byl propuštěn na svobodu. Česká společnost však z obavy, aby nebyla kompromitována, se mu vyhýbala. Sabina upadal do hmotné bídy a tak nakonec pod tlakem tajné policie se v roce 1859 dal do jejích služeb pod jménem Roman. Podával jí zprávy o politickém i literárním životě v Čechách za měsíční úplatek 100 zl. Byl policií považován za experta pro české otázky a problémy demokratického hnutí. Žold, který dostával od policie, nebyl malý.

Vědyť např. Jan Neruda jako redaktor měl 80 zl. měsíčně. Sabina měl vedle toho ještě určitý zisk ze své literární činnosti. Vedl však bohémský život a spotřeba peněz byla velká. Josefa Náprstková, manželka známého Vojty Náprstka, která důvěrně znala rodinné poměry u Sabinů, si k heslu Sabina v Ottově Naučném slovníku z roku 1905 připsala: " Jen jedno mohu říci co odpověď. V této domácnosti by nestačilo jmění rodiny Rotschildů. Peníze - cena těchto se v rodině té neznala".

V roce 1872 byla Sabinova činnost odhalena a na schůzce přátel, mezi nimiž byl J. Grégr, J. Barák, J. Neruda a V. Hálek, byl Sabina usvědčen ze svých činů a donucen opustit Čechy. Je zajímavé, že v kampani, která se nyní v českých i německých listech o Sabinovi rozvinula, se ho zastával jen plzeňský Český lev, třebaže i o něm podával policii zprávu. Sabina odjel 7.8.1872 do Drážďan. Na cestě jej sledoval právě Schieblův tchán Vincenc Vávra Haštalský, aby podal ostatním přátelům zprávu, zda Sabina skutečně opustil Čechy. Brzy se však vrátil, aby se hájil jak soudně tak i žurnalisticky proti svému nařčení. Na tento jeho návrat naráží J. Schiebl, když píše, že Sabina před svým návratem do Prahy, jel za svým zetěm Emanuelem Vávrou do Rígy. Ovšem ani ten nebyl uchráněn před Sabinovým denunciantstvím, neboť i o něm podával rakouské-policii zprávu. Již v roce 1867 prý Sabina za tzv. Moskevské pouti odevzdával policii Vávrovy dopisy, které mu posílal u Ruska. Celá záležitost Sabinovy zrády byla Emanuelovi Vávrovi přinejmenším nepříjemná a proto se snažil Sabiny zbavit. Vztah mezi oběma byl asi v té době napjatý, jak vyplývá z dopisu K. Sabiny dceři z 5.2.1873, kde píše: "O tom však o všem psáti budu Emánkovi, jestli mi dáš zprávu, že by mu bylo psaní ode mne vhod". Sabina pak opovrhován národem zemřel v opuštění a v bídě 9.listopadu 1877.

Text Schieblovy vzpomínky zní:

O Sabinovi, švagru mého tchána Vinc. Vávry Haštalského vypravoval mi nejdnou J.V. Frič v Berlíně, že jest přesvědčen o jeho konfidentských službách. Jeho prý udal policii, když tajně přijel z Berlína ke své nemocné matce.

Vinc. Vávra se mnou sdělil při jedné příležitosti, že už tehdy, kdy byl na Hradčanech vězněn, byli vězňové varováni před Sabinou, který prý byl dáván do některých celí k vyšetřovaným, aby z nich pro vojenský soud vytáhl některé zprávy. Totéž mi kdysi vypravoval dr. Steidl /otec/. Sabina - tak mi pověděl Pavel Švanda ze Semčic st. - prý po svém vypovězení z Čech nevrátil se hned do Prahy, nýbrž jel do Rigy k svému zeti Emanuelu Vávrovi, který tam žil jako profesor na ruském gymnasiu. Eman Vávra ho však nechtěl u sebe trpěti a poslal prý ho zpět. Sám pak, hanbě se za svého tchána, dal se přesadit do Orenburku, odtud po letech do Oděsy a odtud konečně do Erišanu.

Jednou mě navštívil /bylo to v den otevření městského muzea v Plzni/ v mé plzeňské domácnosti se svojí ženou Sinou, roz. Sabinovou a s českým Mezzofantem Čenkem Šerclem, tehdy profesorem v Charkově. Se strycem Emanem jsem arci o Sabinovi nemluvil, zato se Šerclem, který mi pověděl, že záležitost Sabinova učinila Eman Vávru pro celý život nestastným a nespokojeným. Po jeho smrti zůstala jeho vdova na Rusi a žila tam v konkubínátu s malířem Šafařovičem.

Romantickou historku vypravovali mi v Praze příbuzní mé ženy Heleny /teta Louisa/ a její švagrová, které žily spolu s mojí tchýní Karolinou Vávrovou, rodem Bobkovou. Když přijeli manželé Eman Vávra a jeho žena roz. Sabinová do Prahy, přišel k této jistý pán, který ji pozval k jistému, těžce nemocnému bohatému Pražanu. Tento sdělil, že je vlastně nemanželským otcem Sabiny Karla a nabízel jí, aby zůstala u něho až do jeho smrti, že ji učiní dědičkou celého

svého jmění jaksi za pokání za to, že ponechal svého syna Karla Sabinu v nouzi, která ho zahnila na bezcestit až do služeb policie. Teta Sina však prý to odmítla, /což se mi při její povaze nezdá pravděpodobným/. Synovi Sabinově, který prý byl kdesi na Žižkově vetešníkem a oddán kořalce, prý nechtěl nemocný kajicník odkázati ničeho. Tak se celá věc rozešla. Strýc Eman prý o celé věci věděl a prohlásil Sině, že se dá s ní rozvésti, když nabídku nemocného přijme.

Po smrti Sabinově dal se vyjednávat se synem Sabinovým o zakoupení rukopisů po něm. Sprostředkoval to bratranec mé ženy Heleny, Čeněk Bobek, později hospodářský správce v Tažovicích. Ale jednání se rozbilo, ježto mladý Sabina prohlašoval, že nic nemá, což nebyla pravda. Měl prý na půdě domu, kde bydlel na Žižkově, dvě bedny rukopisů po Sabinovi.

Poznámka na obalě:

Karel Sabina, tchán Eman Vávry, bratra mého tchána Vincence Vávry Haštalského. Můj tchán Vinc. Vávra byl již z doby svého věznění na Hradčanech přesvědčen o vině Sabinově, který byl každou chvíli dáván k jiným vězňům a rozhovory pak s nimi prozrazoval. Tak se stalo Sladkovskému a V. Vávrovi Haštalskému a j.

A teď ještě k některým osobám, které vystupují v Schieblově vzpomínce. Sabinova dcera E u f r o s i n a se narodila r. 1844 Josefíně Schönauerové z Žatce. Byla dítětem lásky, Sabina ji něžně miloval, jak vysvítá z jeho korespondence. O dva roky později v r. 1846 se Josefíně narodil syn Alois. V r. 1849 těsně před svým zatčením s Sabina oženil s matkou obou dětí. O otcovství Sabinově u Eufrosiny nelze pochybovat, dal jí, neznámo kdy, legitimovat. Nežle jeho jméno. Syn Alois však se stále jmenoval Schönauer, i když

se někdy podpisoval Sabina. V r. 1867 se Eufrosina - Sininka vdala za Emanuela Vávru a v r. 1870 se trvale odstěhovala z Čech do Ruska; zprvu do Rigy, kde její muž redigoval Rižskij Věstník, později s ním žila v Orenburce, kde byla nespokojená. Další její osud není příliš jasný. Jan Thon v Rodiných listech Karla Sabiny /str.120/ uvádí, že v roce 1882 a 1883 bydlela v Oděse. Kladl si však otázku: "Žila tehdy v Oděse sama či s mužem? A proč žila sama? A dostala se časem také do Erivanu? A pobyla tam s mužem až do jeho smrti a co pak?" V úmrtním oznámení Emanuela Vávry, které 1.května otiskly Národní Listy, je uvedena jen sestra a synovec. Vysvětlení podává, myslím, Schiebl, když konstatuje, že žila s malířem Šafařovičem. Pravděpodobně už v roce 1882 odešla od svého muže. Ke konci svého života žila v bídě, z milodarů krajanů, kteří ji radili, aby odjela do Prahy, kde by mohla bydlet v chudobinci " a ne v takové špině a ve vlhkém bytu jako dosud". Ale Sabinova dcera neposlechla a v bídě zemřela v Oděse někdy mezi 4.- 17. březnem 1913. Syn Alois Schönauer narozený 1846, byl zprvu skladníkem v Oulu, ještě za života Sabinova se osamostatnil a vlastnil spolu s Robertem Löblem vetešnictví v Praze, od roku 1879 je vedl sám, v roce 1880 se oženil, ale již 11.12.1887 zemřel, jen o pět měsíců přežil svou matku Josefinu /31.7.1877/. Pověst měl nevalnou. V policejních spisech je zaznamenána řada přestupků, jichž se dopustil, např. předstírání vloupání do svého obchodu a pod.

O bratřech Vincenci a Emanuelu Vávrovi už byla řeč. Čeňek Šercl se narodil 28.9.1843 v Berouně, původem jurista, si však osvojil takové jazykové znalosti, že byl nazýván českým Mezzofantim. Působil v Londýně a pak v Rusku, kde se stal roku 1869 docentem srovnávacího jazykozpytu na Charkovské universitě, 1885 profesorem v Oděse, v roce 1897 odešel do výslužby. Mezzofanti byl kardinálem

/1771-1849/ a proslul obdivuhodnou znalostí jazyků, jichž aktivně ovládal 29 a rozuměl 58 řečem. Návštěva Emanuela Vávry, jeho ženy Siny a Čeňka Šercla v Plzni byla uskutečněna při otevření plzeňského musea 24.7.1880. Pavel Švanda ze Semčic st. /1825- 1891/ byl významným českým divadelním ředitelem, který působil v Plzni v letech 1865-1875. Malíř František Josef Šafařovič se narodil 1838 v Písku, byl významným portrétistou, ale neměl v Praze úspěch a proto se odstěhoval do Ruska, kde 1897 zemřel. /Tato data uvádí Tomanův Nový slovník výtvarných umělcův, Ottův Naučný slovník uvádí jeho životní data jinak /1841-1890/. Karolína Vávrová, roz. Bobková /nar.1825/ byla matkou ženy Jaroslava Schiebla Heleny. V roce 1866 vydala Pražskou kuchařku. Dr. Steidl, jde pravděpodobně o Františka X. /1791-1875/, presidenta zemského soudu ve Slezsku.

Literatura:

Slovník českých spisovatelů. Praha 1964

J. Purš, K případu Karla Sabiny. Rozpravy ČSAV 1959, seš. 8, Praha 1959 .

J.E. Sojka, Naši mužové. Praha 1953.

Rodinné listy Karla Sabiny, Vydal Jan Thon, Praha 1947.

Václav Mentberger:

Kasejovičtí židé

Kasejovice 1954.

Vývoj židovského obyvatelstva v Kasejovicích.

Větší část židů na své cestě do Čech prošla prostředím sousedních německých zemí a přijala tam jejich jazyk, menší díl rekruto-

val se z Polska a z Uher. Část, které se nepodařilo usadit v Praze, vzala za vděk venkovem. Tak tomu bylo i u kasejovických židů. Nevýhody této roztráštěnosti byly vyváženy židovskou soudržností, důležitou složkou při obchodu, hlavním jejich zaměstnáním. Mimo to všechny židy spojovala víra a slovo tory, jež čítá 647 319 písmen, za každou z nich stál celý židovský národ.

První usedlíci unikají zpravidla historické evidenci. Nejstarší zpráva, pouhá zmínka o židu v Kasejovicích pochází z výťahu seznámu měst království českého z r. 1570, podle něhož byl povinen odvádět berně české komoře také jeden poloviční, to jest svobodný kasejovický žid +/. Prvnímu jmenovanému židu Jakubu Malému patřila r. 1597 chalupa pod hrází pivovarského rybníka ++/, koupená za 30 kop 30 grošů. Pozdější spolujitel chalupy Jakub, černý žid, kterému patřily i polnosti, byl povinován kasejovickému faráři desátkem z trojího obilí po šesti snopech. Oba dva prodali r. 1609 společně svoje poloviny domku po 12 kopách Václavu Ivanidesovi. Jakub černý objevuje se v Kasejovicích ještě r. 1654. Podle memorálu kasejovických občanů lnářské vrchnosti z r. 1775 bydlely v Kasejovicích r. 1618 čtyři židovské páry čili rodiny, podle berní role z r. 1654 bylo tam již 12 starších a 4 mladší židé. Z nich jsou jmenováni:

1. Jakub Černý, český žid, měl malý krámeček a chodil po vsích,
2. Abraham Kavka, živil se poselstvím z Prahy, byl zde již 7 let,
3. Vít Polák, chodil po vsích s kořením, kupoval peří a kůže, pocházel z Polska a tu se nedávno oženil,
4. Hiršer Veger Leibl ve vlně handloval, byl zámožný žid rozený v Čechách. Měl syny Šimona 18 let starého a jiného Jakuba 12 let starého,
5. Matěj Majstr mezi pány sloužil a tím se živil. Šťastný, jeho syn, chodil s kožemi po vsích, druhý syn Leibl s poselstvím chodil.

Jiní dva synové Šalomoun a Nathan sloužili v Praze,

6. Samuel Prefát chodil s kožemi po vsích, byl český žid a před 8 lety se do Kasejovic nastěhoval,
7. Samuel Unger, český žid, měl tu krám,
8. Marek Unger, český žid, kramářství se živil,
9. Wolf Lazar, pražský žid větším dílem žil v Praze.

R. 1659 dne 12. listopadu uzavřel purkmistr a pení radní s židem Šmílem, rozeným z Quibersdorfu smlouvu o místo, kde mu bude dovoleno bydlet. Bylo to opět blíže pivovarského rybníka a ročně bude za ně platit 20 bílých grošů a to 10 při sv. Jiří a 10 při sv. Havlu. Nemá jiné povinnosti kromě pondůcky, jak ji koná kterýkoliv soused.

Do r. 1686 vzrostl počet židovských rodin na 14 párů. Když roku 1680 zůřil v Kasejovicích mor, byli jím židé taktéž zachvázeni a z městečka do polí vypuzeni, ještě koncem listopadu, kdy nákaza již opadávala, nechtěl jim hejtman lnářského panství Frant. Řehoř Greiner z Veverří a Myšletína povolit návrat. R. 1695 zůstávali židé roztroušeni mezi křesťany v 6 domcích, k nimž dokoupili 4 domky, společně s křesťany bydleli v jednom domku.

Před postavením ghetta bydleli v Kasejovicích podle zápisu z r. 1719 tyto židé:

1. Marek Samuel z Jakubova kmene, obchodník peřím a plátnem se šesti rodinnými členy,
2. Lóbl Samuel z Jakubova kmene, zdejší rodák s šesti členy,
3. Abraham písecký z Rubanova kmene, zdejší rodák s 8 členy,
4. Izrael Berlík z Jakubova kmene, koňský handlíř se 4 členy,
5. Hertzky Berlík z Mojžíšova kmene, zdejší rodák, koňský handlíř s 5 členy,

6. Mojžíš Tayšl z kmene Levi, koňský handlíř a peřím, bydlel v Kasejovicích 21 let,
7. Markus Hartti z Aronova kmene, zdejší rodák, obchodník peřím s 3 členy,
8. Samuel Mares, zdejší rodák s třemi členy,
9. Tomáš Löbl z kmene Levi, zdejší rodák, obchodník peřím se 4 členy,
10. Josef Mates z kmene Levi, zdejší rodák, obchodník peřím,
11. Šťastný řesanský z Benjaminova kmene, zdejší rodák, obchodník kožemi a plátnem se 2 členy,
12. Jakub Markus z Mojžíšova kmene, obchodník peřím, bydlí v Kasejovicích 35 let,
13. Heřman Laderer z kmene Levi, bydlí v Kasejovicích 23 let, se 2 členy,
14. Heřman Samuel z kmene Levi, zdejší rodák, obchodník peřím a vlnou s 11 členy,
15. Heřšl Mates z pokolení Isakova, zdejší rodák, obchodník peřím s 3 členy,
16. Eliáš Heřšl, zdejší rodák, obchodník peřím s 3 členy a
17. Jakub písecký z Jakubova pokolení, sklenář se 3 členy, bydlí v Kasejovicích 40 let.

Čítala tedy celá židovská obec 17 hlav rodin s 62 členy, v celku 79 osob. Seznam nebude úplný, scházeli asi nemajetní, neboť dva roky po jeho sepsání zamítá hrabě Leopold Künigl ve svém řadě pro kasejovické židovstvo žádost kasejovických židů o další zvýšení počtu 24 povolovaných židovských rodin, který byl již dosažen nebo pravděpodobně tajně překročen. Aby zůstalo při dosavadním stavu, nařizuje hrabě v šestém bodě řádu: "Zemře-li provdaná židovka nebo žid, považuje se pozůstalý vdovec nebo vdova přece za

rodinu. Mají-li však dospělého syna, který by mohl nastoupiti místo nich a já bych mu na jeho nejponížnější žádost udělil milostivé povolení k ženitbě, musí se pozůstalý otec neb matka s jeho sourozenci odtud vystěhovat, neboť tento syn zakládá novou rodinu." V sedmém bodě dodává, že syn může vstoupit na místo rodičů a u sebe je ponechat, má-li pouze starého otce nebo matku. I když však povolení obdrží, musí otec neb matka zapravovat obvyklý roční peníz 8 zlatých za ochranu.

Po soupisu z r. 1719 následovaly brzy soupisy z let 1723 a 1724. První počítá 26 párů s příslušníky 88 osob, z tohoto 7 párů s předky, usazenými v Kasejovicích pravděpodobně /jak říká soupis/ již okolo r. 1618, třeba že se nemohou vykázat zemským nebo císařským povolením a ostatních 19 párů z pozdější doby též bez zemského nebo císařského povolení. Druhý 25 rodin^{+/}, týchž jmen a původu jako předchozího roku. Liší se od prvního tím, že neuvádí počet příslušníků, ale za to zaměstnání všech přednostů domácnosti: 12 se jich zabývá podomním obchodem přes pola, 3 obchodem v koních, 4 jirchářstvím, 2 obchodem peřím a kožemi, 1 výrobou pálenky, 1 plátením punčoch, 1 sklenářstvím a 1 podomním obchodem a sklenářstvím.

Při všeobecném vypovězení pražských i venkovských židů z Čech r. 1744 měl týž osud stihnout i židy z Kasejovic. Po selhání celé akce zůstali židé i na lnářském panství.

Když bylo po nařízeném separování židovského obyvatelstva českým místodržitelstvím na četné stížnosti vzniklé ze společného soužití a křesťanským obyvatelstvem postaveno kolem r. 1730 ghetto z počátku s 13 domky, bydlelo v něm 25 mužů to jest rodin bez bližších údajů.

Po předchozím sčítání křesťanského obyvatelstva r. 1754 nařídil krajský úřad v Písku i hlášení všech židovských osob^{++/}.

V Kasejovicích jich bylo napočteno 118 a to do 15 let 27 hochů a 29 dívek, od 15 do 20 let 1 svobodný muž a 1 žena provdaná, ve věku od 20 do 40 let svobodní 4 muži a 1 žena, ženatých 6 mužů a provdaných 11 žen, od 40 do 50 let žádný svobodný, 9 ženatých mužů a 6 provdaných žen, přes 50 let 1 svobodný muž a 5 žen, 8 ženatých mužů a 7 provdaných žen. V celku bylo svobodných 33 mužů a 35 žen a po 25 ženatých /provdaných/. Počet rodin odpovídal počtu povolenému z počátku tohoto století, jedna rodina byla průměrně pětičlenná.

R. 1774 žilo v Kasejovicích 169 Židů, z nichž bylo 79 mužů a 90 žen, r. 1786 byl počet tentýž. Ač počet povolených 24 rodin se neměnil, bylo jich podle memorialu kasejovické obce z r. 1775 ve skutečnosti 28, při celkovém počtu 169 osob připadalo na 1 rodinu průměrně 6 osob.

Soupis z r. 1785 je důležitý tím, že uvádí majitele domků v ghetu nejen podle doposud užívaného židovského způsobu dvěma jmény, prvním vlastním a druhým po otci, ale vedle toho většinu i novými občanskými jmény, které si v tu dobu každý Žid zvolil sám +++/.

Pojmenován byl v domku číslo

I Šalamoun Jakub	novým jménem	Rosenfeld
Heršl Wolf		Glückemann
II Josef Samohel /Samuel/		Bayer
Šimon Wolf		Herzig
III David Stroulík		Rudinger
Abraham Herrman		Levi
IV Abraham Piský		Freyt
Pfalk Schneider		Filip Kluger
V Šalamoun Heršl	nové jméno neuvedeno	

VI Heršl Berman	novým jménem Bernard Laderer, vulgo Bernátek,	
	Berman Heršl nové jméno neuvedeno,	
VII Sroulík Samohel,	původní majitel domku Israel Lövy,	
VIII Wolf Izák	novým jménem Wolf Glaber /Klapper/,	
IX Mates Jouník	novým jménem Mates Adler,	
X Šimon Adler		
XI Jakub Lšbl,	nové jméno neuvedeno,	
XII Izák Šalamoun,		
XIII Samohel Jakub	novým jménem	Rosenfeld,
XIV Hastrlík Janovský		Hertzig,
XV Lazar Herman		Lewa,
XVI Michal Marek		Orlik +/,
XVII Jakub březnický		Basch,
XVIII Michal Mastřík		Ohrenstiel,
XIX Mastřík Hastrlík		Ohrenstiel ++/,
Domek, u něhož jsou uvedena dvě jména, bývá patrový, jednomu majiteli patří přízemí a druhému patro. Domky jsou dřevěné, kryté šindelem nebo došky.		

R. 1789 bylo židovských rodin 31, z nich 26 ženatých a 34 svobodných mužů, žen 84, v celku 144 Židů, soupis dodává, že platili 376 zlatých kontribuce. Zvýšenému počtu 31 rodin předcházelo úřední zjištění, že pro království české nebyl dosažen povolený počet 8600 židovských rodin, do nichž se nedostávalo 942 rodin. Jelikož se směli dosud ženit jen prvorození, povoluje pražské gubernium postavení manželských nebes i druhorozeným a to třem stům v Praze a 642 na českém venkově. Dodává, že žádná vrchnost nemůže být k udělování manželských povolení nucena.

U příležitosti všeobecného soupisu domků v obci Kasejovicích r. 1796 jsou majitelé židovských domků opět uvedeni se svým ze-

městnám.

I	Šalamoun Roschveld, obchodník střížním zbožím,
Nartali Glück /Glückamann/	-"
II	Samuel Bayer	-"
	Šalamoun Herzig	-"
III	David Rudinger, obchodník v koních,
Abraham Lewi, řezník.	
IV	Abraham Frayt, obchodník střížním zbožím,
Filip Kluger, krejčí.	
V	židovský chudobinec /špitál/	
VI	Nartali Traichlinger, obchodník střížním zbožím,	
VII	Israel Ross, koželuh.	
VIII	Wolf Klaber,	-"
IX	Mates Adler, řezník,	
X	Bernard Neumann, obchodník střížním zbožím,	
XI	Synagoga /šůl/	
XII	Anna Neumannová, vdova,	
XIII	Šimon Rosenfeld, obchodník střížním zbožím **/
Šimon Lewi, řezník,	
XIV	Josef Herzig, obchodník střížním zbožím,	
XV	Lazar Lewi, koželuh,	
XVI	Michal Orlik, obchodník v koních,	
XVII	Jakub Basch, obchodník střížním zbožím,	
XVIII	Michal Ohrenstiel	-"
XIX	Ezacheus Ohrenstiel	-"

Podle výkazu z r. 1804 bylo napočteno v celku 136 židů, z nich bylo 29 ženatých, 59 svobodných a 68 žen.

Seznam z r. 1825 uvádí jen prostá jména majitelů domků:

I	Izak Sabat	XI synagoga

II	Katerina Bayerová	XII Markus Feldmann
	Fraidt /Šimon/	XIII Františka Rosenfeldová
III	Izak Rudinger	XIV Zachariáš Herzig
	Fraydt	XV Izaiáš Löwy
IV	Abraham Löwy	XVI Michal Orlik
	Gottlieb	XVII Jáchym Sonnenschein
V	Izak Schwager	XVIII Eliáš Ohrenstiel
VI	Michl Laderer	XIX Seligman Ohrenstiel
VII	Israel Löwy	
VIII	Judita Pinkasová	
IX	Nathan Adler	
X	Abraham Stern	

Dalším dokladem o stavu židů je výpis z protokolu o stavebních parcelách v Kasejovicích r. 1838, který uvádí majitele domků s povoláním nebo jsou-li familianti, t.j. mohli-li se oženit na volné rodinné místo, označené číslem a konečně při společném domku, která část jeho mu patří.

I	Baier Jakub 1/2 **/ obchodník,
židovská obec 1/2	
II	Bayer Aron, přízemí, koželuh,
Lewi Izrael, patro, koželuh,	
III	Rudinger Jakub, přízemí
Fraidt Izák, patro	židovští familianti,
IV	Lewi Moses, přízemí
Gottlieb Jakub, patro	židovští familianti,
V	Schwager Izák 1/2, familiant,
Schwager Josef 1/2, koželuh,	
VI	Laderer Michal 1/2, familiant,
Laderer Jakub 1/2, obchodník v koních,	

- VII Freud Šimon, sklenář,
VIII Pinkas Vilém et Adolf,
IX Adler Nathan, židovský familiant,
X Treudinger /Treichlinger/ Hermann, židovský familiant,
XI Židovská obec v Kasejovicích /synagoga/,
XII Feldmann Markus, židovský familiant,
XIII Lewi Alexandr 1/2, familiant,
Rosenfeld Šimon 1/2, familiant,
XIV Herzig Zachariáš, chanovský familiant,
XV majitel není jmenován,
XVI Orlik Samuel, židovský familiant,
XVII Basch Aron, familiant,
XVIII Ohrenstiel Šalamoun, familiant,
XIX Ohrenstiel Seligman, familiant.

Soupis z r. 1848 uvádí v Kasejovicích 29 rodin, jež jsou v seznamu na lnářském panství povolených židovských rodin /familiantů/ označeny čísly od 1 do 24, od 44 do 51, 53 a 94. Rodiny, jež doplnily dosavadní konstantní stav 24 až 26 povolených rodin, rekrutují se z vesnic lnářského panství, při čemž dostávají také čísla rodin vymřelých, domek v ghetu však do majetku nezískaly žádný.

I Židovská obec	XI Židovská obec /synagoga/
II Löwy Samuel a Anna	XII Feldman Markus
III Rudinger Moric	XIII Löwy Alexander
IV Gottlieb Filip +/	Rosenfeld Markus
V Schwager Josef	Ohrenstiel Israel
VI Lederer Bernard	XIV Herzig Zachariáš
Ledererová Eva	XV Löwy Lazar
VII Freud Šimon	XVI Orliková Anna
Lederer Abraham	XVII Baschová Marie

VIII Pinkas Vilém	XVIII Ohrenstiel Emanuel
IX Adler Samson	Ohrenstiel Seligman
X Neumann Bernard	XIX Ohrenstiel Izrael

Mimoto spolumajitelem domku č. X /307/ byla židovská obec a Šimon Rudinger majitelem domku č. 349. Židovské domky, označené až dosud římskými číslicemi, byly přecházely arabskými počítanými číslem 300 přiděleným domku a bývalým číslem III.

Poslední seznam uvádějící 39 židů, oprávněných volit r. 1882 do kasejovického obecního zastupitelstva ukazuje, že značná jejich část opustila ghetto a získala domky po celých Kasejovicích a že 6 oprávněných voličů se zdržovalo mimo Kasejovice.

Klapper Gutman	čís. 48	Gottlieb Samuel /Šmíle/, řezník, č. 25
Herzig Heřman	" 114	Neuman Jakub, ekonom č. 99
Neumann Benedikt	" 99	Rosenfeld Marek, obchodník č. 179
Wedeles Ludvík	" 19	Freud Seligman, obchodník č. 28
Voňanský Wolf	" 12	Rederer Ludvík, jirchář, bez čísla
Basch Nathan	" 3	Ries Bernard, koželuh, Vídeň, č. XV
Lederer Jakub	" 127	Glücksmann Jakub, obchodník, Nepomuk, č. II
Rudinger Jakub	" 110	Löwy Samuel, vdova II
Ledererová Julie	" 103	Ohrenstielová Rosalie, vdova, č. 261
Freud Michal	" III.	Adler Abraham, řezník, č. XV
Löwy Jakub, mydlář,	" 171	Gottlieb Josef, vetešník č. 173
Gottlieb Albert, řezník, č. 132		Löwyová Anna, hokynářka č. 112
Löwy Izrael	čís. 112	Rudinger Leopold, obchodník, Vídeň, č. 107
Löwyho Mojžíše dědicové, č. XII		Rudinger Marie, obchod., Karl. Vary, č. 22
Riesová Judita, hausírnice, č. IV		Riesová Judita, hausírnice, č. IV
Adler Heřman, řezník, Plánice, č. IX		Adler Heřman, řezník, Plánice, č. IX
Schwager Heřman, koželuh, č. V		Schwager Heřman, koželuh, č. V
Treichlingerové Anny dědicové, č. X		Treichlingerové Anny dědicové, č. X

Pokud jsou známa přesná populační data, dosáhl židovský živel v celé skoro čtyřstoleté době svého trvání v Kasejovicích největšího rozmachu v 2. polovině 18. století, kdy bylo sčítáním v r. 1774 a 1786 zjištěno po 169 osobách. Již po 3 letech následuje r. 1789 značnější pokles na 144 a r. 1804 na 136 osob, vysvětlitelný za volnější éry císaře Josefa II. obchodní pohyblivostí židů. Úbytek nastává i po nabytí občanských práv r. 1848, kdy po počátečním přechodném získání obytných i obchodních domků mezi křesťanským obyvatelstvem, počínají Kasejovice obchodní podnikavostí židů nedostačovat. Zachvacuje je jako i ostatní spoluměšťané touha po rychlém zbohatnutí a severoamerické Spojené Státy jsou jejich snem. Nastává však vystřízlivění, odliv přestává a zřetel židů se obrací na tehdejší širší vlast, na bývalé Rakousko, jež jim poskytuje záruku spolehlivější existence. Ještě jednou stoupne jejich počet a to r. 1903 na 147 osob, aby již následujícího roku nastal prudký pokles na 115 osob, který se již nezastavil. Tak bylo při sčítání lidu r. 1921 za svobodného Československa napočteno 45 židů, z nichž se přihlásilo 36 k židovské národnosti. R. 1922 navštěvoval školu v Kasejovicích pouze jeden židovský hoch a dvě dívky, jež vyučoval v náboženství rabín Arnold Flaschner ze Strakonice. Úbytek kasejovického obyvatelstva byl sice všeobecný, souvisel s vyhláňováním jižních Čech, židovský podíl

však byl procentuálně mnohem vyšší než u obyvatelstva křesťanského. Úpadek židovského živlu dokumentují fakta, že v letech 1922 až 1931 nebyl v Kasejovicích uzavřen ani jeden židovský sňatek, že se tam v tu dobu narodilo pouze jedno židovské dítě a naproti tomu zemřelo dost židovských osob. Pro nepatrný počet členů měla být náboženská obec zrušena a přidělena náboženské obci v Nepomuku, byla však sloučena s březnickou obcí, v níž tvořila samostatný obvod.

V katastrofě, jež potkala židy za německé okupace čsl. republiky, bylo odvezeno z Kasejovic /z židovské náboženské obce Březnice, obvod Kasejovice/ celkovým transportem Cd dne 26. listopadu 1942 do Terezína 42 osob, z nich 36 osob, jež v Kasejovicích bydlely neb tam byly soustředěny. Při odchodu z města 11. listopadu se s nimi přátelsky rozloučil Karel Bajer, vedoucí pojišťovny Praha.

Několik z nich zemřelo již v Terezíně, zbytek až na jednu ženu zahynul ve vyhlazovacím táboře v Osvětimi /Birkenau/, část pravděpodobně 7. března 1944 v den Masarykových narozenin, kdy bylo zplynováno skoro 3800 českých židů.

Poznámky:

- str.49. +/ Bondy-Dvorský. Zur Geschichte der Juden in Böhmen.
 ++/ Zaagypán r. 1909.
- str.52. +/ odstěhoval se předchozího roku najatý synagogální
 zpěvák.
 ++/ patent z 26. listopadu 1754.
- str.53. +++/ pro Brácheňský kraj provedeno ve Strakoněcích ve dnech
 od 18. do 20. listopadu 1787.
- str.54. +/ Roku 1738 byl majitelem domku Löbl Mojsel.
 ++/ Původním majitelem domku byl Seligman Ohrenstiel.
- str.55. +/ žil s tím mužně.

str.56. ++/ patří mu polovice domku.

str.57. +/ Vlivem vlastenecké doby po r. 1848 byl jmenován
v seznamu z r. 1851 Filip Bohumil.

Hanuš Entner:

Ještě ke Kurenům v Karlových Varech

V studii "Kurenští v Karlových Varech" v 1. svazku sborníku Minulostí Západočeského kraje /1962/ zmiňuje se Karel Fiala také o neblahých stycích kurenské vévodské rodiny s švédským generálem-běžencem Mořicem Armfeltem. Opírá se mimo jiné také o německou, archivním materiálem i literaturou důkladně podloženou monografii Clemense Brühla "Die Sagan" /Zaháňská/. Když autor /pravým jménem Carl v. Braunmühl/ v r. 1940 knihu poprvé vydal, vzbudila živý ohlas a třebaže to bylo za války, dostalo se mu hojně připomínek nejen od nás, nýbrž i z Francie, Švédska a Finska. A zejména z Finska se mu dostalo upozornění na uloženou tam a částečně také uveřejněnou korespondenci, dokreslující jednu z epizod v životě Doroty Kurenkové a její dcery Kateřiny.

Z materiálů, k nimž Brühl v pozdějších vydáních své knihy přihlédl /vyšla celkem čtyřikrát/, vysvětluje, že Mořic Armfelt se nejprve v západočeských lázních a poté v Praze sice dvořil Kateřině, matce Dorotě, za jejími zády však navázal milostný poměr s její dcerou, která byla o 24 let mladší než on. Udržoval je ještě po jejím provdání za prince Rohana, kdy sotva půl roku po svatbě dvacetiletá Kateřina dne 13. ledna 1801, daleko od rodiny, v Hamburku, v skrytu dala život děvčátku. Porod byl velmi těžký; Kateřina se deset dní potácela mezi životem a smrtí a následkem toho zůstala pro celý další život zbavena možnosti mateřství. Děvčátko bylo pojmenováno Adalaida Gustava Aspasia, v soukromí

však nazýváno Wawa a vydáváno za dceru Mořicova bratrance téhož rodového jména a Kateřininu kmotřenku. Kateřina jí dala do vínku značnou částku z jakýchkoli pohledávek v Rusku a později, před svým druhým provdáním, dalších 100.000 pruských tolarů. Když Mořic Armfelt byl později ve Švédsku načas vzat na milost a jmenován vyslancem ve Vídni, vzal tam Wavu sebou, odmítaje ji ponechat Kateřině. Když ta se pak rozvedla po druhé, snažil se sice obnovit dřívější důvěrný styk, ale Kateřina o něj již nestála. Wawa domněle kmotřičce sice psávala způsobná dětská psaní a dostávala od ní oplátkou drobné dárky, byla jako pětiletá dokonce pozvána také na návštěvu do Zaháň, vrátila se však ke svým pěstounům do Stralsundu, aniž se Kateřina pokusila ji těsněji k sobě připoutat. Wawa jí sice ještě po letech, kdy již znala pravdu o svém původu, dopisovala, avšak již se s ní osobně nesetkala. Když tři roky před Kateřininou smrtí Wavin nevlastní bratr, pozdější ministr a státní sekretář Finska v Petrohradě, cestoval do západní Evropy, uložila prý mu Wawa, aby vévodkyni Kateřinu, setkal-li se s ní, ujistil její trvalou láskou. Matka že vždycky zůstane matkou, byť je dle sebevětší dálky. Svou matku přežila Wawa o více než čtyři desítky let. Zemřela osmdesátiletá r. 1881, právě v roce 100. výročí Kateřininu narození. Její potomci žijí snáť dodnes v několika švédsko-finských rodech.

Znajíce nyní život Kateřiny Zaháňské až do oné pro ni tragické skutečnosti - jež, myslím, u nás dosud neprošla tiskem - že již roku 1801 následkem špatného ošetření při tajném porodu dcery Wavy ztratila možnost mít další dítě, můžeme snad skoncovat i s různými kombinacemi o nemanželských dětech z pozdějších Kateřininých vztahů, ať již šlo o Metternicha, Windischgrätze či jiné, a zároveň také odmítnout - nezavíraje oči před věcí, byť i delikátní /které

i Brühl se jasně dotýká/ - s nimi spojované dohady o původu Boženy Němcové, narozené až r. 1820.

Můžeme zde udělat tečku také za jinou epizodu Kuronů, začatou rovněž v Karlových Varech a náhodou v západních Čechách také ukončenou, Fialou rovněž zmíněnou a z Jiráskova díla adostatek známou: za aférou s Arnoldem. Také tou se Brühl zabývá a uvádí, že po té co v září r. 1800 princezna Johanka jako plod svého vzplanutí k herci Arnoldimu přivedla tajně na svět hošíka, Arnoldi, zoufalý nad tím, že přišel o svou kořist, spoléhaje na city, které, jak se domníval, v princezně vzbudil, se pokoušel ji zlákat k opětovnému útěku. Potloukal prý se podél českých hranic a posílal jí dopis za dopisem. Avšak hrabě Vratislav, poručík princezny a šéf policie v jedné osobě, tyto dopisy zachytil a hrdinnému milovníku či lovcí věna nastražil past. Podvrženou Johančinou zprávou jej dal vlákat do Chebu, zatknout a v kobkách tamního hradu bez okolků popravit. Podobně, aniž však jmenuje výslovně Cheb, označuje však únosce jako Němce Arnolda, líčí případ také Filip Ziegler, autor novější anglické knihy "The Duchess of Dino"/Londýn 1962, německy Mnichov 1965/, uváděje, že "nebohý učitel hudby byl uvržen do vězení a je velmi pravděpodobné, že byl několik dní poté popraven nebo zavražděn". Poněvadž Ziegler Brühlovu knihu v pramenech necítuje, je možno předpokládat, že ji neznal a že tedy čerpal z téhož dobového pramene jako Brühl.

Eman Toman:

Hladomor na Strážovsku v l. 1771-1772.
/Trochu demografie/.

Z odborné literatury jsou dostatečně známa kritická léta 1771-1772 v Čechách. Zajímá mne proto dosah těchto let v úseku

jímž se obírá na Strážovsku. Výsledek svého bádání shrnuji v několika tabulkách, k nimž není třeba dlouhého komentáře - snad jen několik vysvětlivak.

Pramenem byly mi především strážovské matriky. Pro zřetelnější a jasnější přehled je v tabulkách, kromě neblahého dvouletí, zahrnuto i dvouletí předcházející a následující. I v tomto krátkém úseku šesti let můžeme sledovat nejen předcházející postupný pokles porodnosti (natality) a růst úmrtnosti (mortality) a výsledným přírůstkem či úbytkem počtu obyvatelstva, ale i následné (a náhlé) zlepšení. Shodou okolností jsou v tomto krátkém časovém úseku zachyceny dva populační extrémy: rok nejnepříznivější (1772) i rok nejpríznivější (1774) celého 18. století.

V měsíční tabulce zjišťujeme jistě zajímavou okolnost, že jarní a podzimní období - která se obecně pokládají za období zvýšené úmrtnosti - se zde (zejména prozimem) nikterak výrazněji neprojevují.

Zvláště závažující je však úmrtnost kojenů (dětí do 1 roku), ač v té době působilo na Strážovsku asi 6 porodních asistentek (z toho 2 ve Strážově). Přirozené, že tato okolnost silně a neblaze ovlivňovala přirozený růst počtu obyvatelstva. A kritická léta 1771-1772 si vyžádala téměř pět následujících let, aby jen byl nahrazen předchozí náhlý úbytek. To znamená, že po dobu téměř sedmi let - i přes mimořádně příznivý rok 1774 - růst obyvatelstva stagnoval.

Procenta v tabulkách uváděná jsou ovšem udána většinou v cifrách zaokrouhlených, abychom se vyhnuli nepřehledným mnohemístným desetinným zlomkům.

Farnost: Strážov na Šumavě.

Populačně výrazné období šesti let, tj. v letech 1769 až 1774.

Uzavřené sňatky:

1769:	1770:	1771:	1772:	1773:	1774:
19	15	8	19	27	20

Narození a zemřelí:

Rok:	narozených:	zemřelých:	přírůstek:	úbytek:	výsledek:
1769	92	63	29		
1770	82	79	3		
1771	79	100		21	
1772	45	251		206	
1773	82	50	32		
1774	102	32	70		
celkem	482	575	134	227	-93

Zemřelo v měsíci:

Období:	1769:		1770:		1771:		1772:		1773:		1774:	
	os.	v %	os.	v %	os.	v %	os.	v %	os.	v %	os.	v %
leden	4	6	9	11	5	13	5	6	12	3	9	
únor	6	9	6	8	5	23	9	11	22	2	6	
březen	5	8	7	9	4	20	8	9	18	6	19	
duben	9	15	8	10	15	19	8	8	16	4	13	
květen	5	8	12	15	3	30	12	4	8	4	13	
červen	3	5	9	11	13	13	5	1	2	-	-	
červenec	6	9	9	11	9	26	10	-	-	4	13	
srpen	5	8	5	7	8	33	13	3	6	-	-	
září	8	13	3	4	6	38	15	2	4	2	6	
říjen	5	8	1	1,5	13	24	10	1	2	2	6	
listopad	4	6	9	11	9	6	2,5	2	4	2	6	
prosinec	3	5	1	1,5	10	6	2,5	3	6	3	9	
Se	63		79		100	251		50		32		

Kojenecká úmrtnost:

/ stáří do 1 roku /.

	1769:	1770:	1771:	1772:	1773:	1774:
počet narozených	92	82	79	45	82	102
z nich zemřelo	20	27	22	24	17	15
t.j. procent	20	33	28	53	21	15

Stáří zemřelých:

/ Relativně. Matriční údaje o stáří nejsou vždy spolehlivé /.

Zemřelí ve stáří:	1769:		1770:		1771:		1772:		1773:		1774:	
	os.	v %	os.	v %	os.	v %	os.	v %	os.	v %	os.	v %
do 1 roku	20	32	27	34	22	24	9,5	17	34	15	56	
1-5 letí	6	9	19	23,5	10	28	11	6	12	2	6,5	
6-10letí	4	6	3	4	5	15	6	1	2	2	3	
11-20letí	2	3	3	4	4	27	10	5	10	-	-	
21-30letí	3	5	2	2,5	2	17	7	3	6	-	-	
31-40letí	3	5	2	2,5	11	23	9	5	10	1	3	
41-50letí	5	8,5	5	6	8	34	14	4	8	2	6,5	
51-60letí	5	8,5	4	5	10	39	16	3	6	1	3	
61-70letí	6	9	6	8	12	29	12	1	2	4	12,5	
71-80letí	3	5	6	8	9	13	5	2	4	1	3	
81 a více	6	9	2	2,5	7	2	-5	3	6	2	6,5	
celkem	63		79		100	251		50		32		

Poznámka: V roce 1771 mezi zemřelými ve věku nad 81 let jsou 4 osoby ve věku 95, 99, 100 a 102 let.

Úmrtnost dle obcí:

Obec:	domů /1781/	v letech:					
		1769:	1770:	1771:	1772:	1773:	1774:
Božtěšice	9	1	4	4	5	4	-
Bratř	17	2	9	4	20	2	4
Divišovice	29+	4	4	4	14	-	2
Hamr	8	2	4	1	3	1	1
Hynkovice	5	1	1	1	1	2	1
Javoříčko	5	-	2	2	4	3	-
Kněžice	7	-	-	1	1	3	-
Kristlhof	semota	-	-	-	3	-	-

Krotiv 1)	r,d	1	-	2	1	-	-
Kozí	21	4	4	10	15	2	1
Lehom	6,d	1	1	1	4	-	1
Lukavice	11	5	3	1	14	3	2
Městiště 2)	18	7	1	4	12	4	1
Opálka	4,d	1	3	1	14	1	1
Rovná	15	4	9	2	10	3	2
Splž 3)	14	-	-	-	6	-	-
Strážov	13	12	26	53	83	20	12
Víteň	9,d	1	5	3	17	2	4
Zahorčice 4)	20	8	3	4	22	1	-
Zeliv 5)	6	3	-	2	2	-	-
celkem		63	79	100	251	50	32

- 1) - spolu s osadami Patraske a Plásky + = u Schallera počet
2) - německy Dorstatt, lid. Tořtot domů společně s Krotivem
3) - spolu Hájek
4) - spolu pohodnice, cihelna a mlýn d = dominikální dvory -
5) - německy Fieslachhof zde počet obytných domů nelze zjistit.

Přehled sňatků uveden pro úplnost. Ostatně sňatky ve značné míře ovlivňovaly růst populace. Zajisté, že velmi nízký počet sňatků v r. 1771, zaviněný patrně bídou, měl značný vliv i na velice nízký počet porodů v r. 1772.

Abychom mohli sledovat podíl jednotlivých obcí na dané situaci, museli bychom přihlížet k počtu obyvatelstva té které obce. Avšak tento počet nedá se v uvedeném období spolehlivě zjistit. Uvádím proto alespoň počet domů podle Schallera / "Topographie des Königreichs Böhmen XII. Klattauer Kreis". 1789 /, který získal potřebná data z kanceláří jednotlivých panství na základě dotazníkové akce prováděné v l. 1781 - 1782. Sám jsem tato data přezkoušel a doplnil podle údajů matrik. Během r. 1771 totiž bylo i na Strážovsku

provedeno očíslování domů a tak už se nadále v matrikách uvádějí i popisná čísla domů. Podle toho si můžeme aspoň přibližně stanovit počet obyvatelstva, vycházejíce z okolností, že

1/ venkovské chaloupky /některé jsou dosud zachovány/ byly poměrně zhusta jen o 1 místnosti a komoře, v nichž bydlela jen 1, zřídka 2 rodiny. Strážovsko bylo totiž vždy doménou drobných zemědělců, kde t.zv. sedláků bylo poměrně málo. Pouze Strážov mohl se chlubit většími domy o více místnostech ač i zde byly - viz část zv. Hradčany - chaloupky malé /analogie pražských Hradčan - Zlatá ulička/.

2/ počet příslušníků jedné domácnosti, redukováný značnou úmrtností, činil v průměru asi 7-8 osob. Ve Strážově byly v domě 2 - 3 rodiny, ale tyto se obvykle nehonosily tak velkým počtem rodinných příslušníků. Vcelku tedy možno počítat s průměrem asi 7 - 8 obyvatel na 1 dům. Tento průměr odpovídá přibližně i datům uváděným ve statistikách pozdějších let.

Na závěr nutno ještě připomenout, že dominikální dvory mívaly svoje vlastní obytné budovy, které byly očíslovány společným popisným číslem /se dvorem jako celkem/. Zde je zjišťování dat obtížné.

Antonín Lomíčka:

Z l á l é t a 1770 - 1772 v B ř í z s k u

V letech 1770 - 1772 postihly Čechy velké přírodní katastrofy, které měly za následek velkou neúrodu a jež ve svých důsledcích tragicky postihly všechno obyvatelstvo. Nastal velký hladomor, rozmohly se nemoci a obyvatelstvo nemělo dostatek potravy a v značné míře umíralo.

Důsledky těchto katastrof se odrážely i na sociálním posta-

vení venkovského obyvatelstva a na jeho sbíhání s usedlostí.

Uvádím zde některé případy z obce Březsko na okrese Plzeň-sever. Jsou vzaty z pozemkových knih, dnes uložených ve státním archivu v Plzni.

V jedné z roku 1684 a označené :

" Registr Gruntovní val Dolejšího Březí Rychty Kacerovské", čteme na listě 41, že "Léta Páně 1768 dne 27. Februaru s jistým vědomím a povolením J. Milosti Vysoce důstojného a velebného Pána Pana Fortunáta Hartmana, opata a Preláta královského kláštera Plaského, visitátora a vicaria generálního: odevzdává se tato chalupa ze statku Baudovského /: s příčin při první chalupě Baudovské oznámených okolostojíčnosti:/ učiněná druhá chalupa Jiřímu Plačkovi z Rakolous"

Ale Plaček dlouho na této chalupě nehospodařil. Přišla ona léta neúrody a umírá hospodář a v krátkosti jej následuje i hospodyně /dle plánkové matriky byla pohřbena na hřbitově v Čivčicích dne 4.3.1772. Laura Plačková ve stáří 38 r. 6 měsíců/. Chalupa byla tedy bez hospodáře. Kdo se stal dalším hospodářem, o tom svědčí další zápis:

"Chalupa Baudovská neb Plačkovská v Dolejším Březí - k ruce Jakubovi Lomičkovi".

Léta Páně 1783 dne 7. Junii. Z jistým vědomím a povolením J.M. Pána Pana Celestina Verneru opata a Preláta královského kláštera plaského učiněn jest tento zápis: Když Jiří Plaček /kterémuž tato chalupa z rozděleného gruntu Baudovského Roku 1763 odevzdána a na to r. 1768 dne 26. Februaru připsána jest byla/ Roku 1772 prostředkem časné smrti i jeho manželka z tohoto světa na věčnost odešla, odevzdala se tato chalupa Šimonovi Holopírkovi, aby na ní až do zrostu dvouh, po Jiří Plačkovi zrostalých dětí hospodařil, kterýžto Šimon ale na takový až do 27. září roku 1772 jest byl

a když viděl, že na ní nic nesvede, z takové pryč odešel /po straně připsáno/ a to sice v seji na žebrotě jsouce - a chalupu prázdnou nechal, načež Milo. vrchnost přinucena se býti viděla, by chalupa k celému spustnutí nepřišla jiného hospodáře na ní dosaditi a předvolán byl Vavřinec Lomička, hospodář na chalupě Baudovské, z kteréžto gruntu tato chal. jest se učinila a jemu taková pro jeho syna nadpáčeného Jakuba Lomičku jest se odevzdala, kterémuž se tato ona na dědično připsuje a odevzdává. Za sumu 56 kop gr. míš, 46 gr. a 5 Den.

V kteréžto chalupě, když jest jí Vavřinec Lomička roku 1772 přijímal, se vynacházelo : na zimu osito 4 stryčky s t o k l a s y, pak v stodole žita 5 mandlů, ječmena 2, ovesa 1 mandel 7 sroplů, viky vymláčeno 1 větel. Z dobytka: vůl tažný 1, vůz předek dobrý a zadek špatný 1, váhy bez kruhů, žebřiny 1 pár, fasaněk 1 pár, závěrka řetěz 1, plouch bez koleček 1, brána 1, saně 1, vidle 1, kopáč 1. Když ale r. 1778 pozůstalý syn po neb. Jiříkovi Plačkově Matěj o tuto chalupu se jest ucházel a takovou k tomu mít chtěl, tehdy tu všechny pozůstalé a zde sepsané věci se šacovaly a vynášely na penězích 33 kop 41 grošů. Kterýžto peníze se Jakub Lomička jemu Matějovi a jeho sestře Anně v hotovosti náležitě zaplatil a tak tehdy jemu Lomičkovi na dědičně chalupu připsána. Jenž se stalo v kanceláři plaském u přítomnosti Vel.P.P. Leopolda Eberta, hospodářského direktora a Franz Benedikta Rocha, purkrabího, dne a roku z předu psaného".

Z uvedeného se dozvídáme, že po zemřelých rodičích Plačkových zůstaly 2 děti, které přežily tu bídu a nedostatek, ovšem těžko si můžeme jen představit, co vše i ony musely zakusiti. Konečně i ta skutečnost, že vrchností jim ustanovený opatrovník a hospodář na chalupě musel jít na žebrotu, aby alespoň uhlíjel život, dokládá

jaká to byla zlá doba.

Jak dosvědčují zápisy v matrice fary v Plané u Plzně - kniha 3- nebyl to jediný případ v této obci Břízsko, že zemřeli jak hospodář, tak i hospodyně. Rovněž na chalupě "Růžkovské" zemřeli a dokonce v jednom dni: April 5. 1772 byli pochováni na hřbitově v Čivčicích manželé Fait Janus, stár 40 r. a Faitová Anna, stáří 39 roků.

Rovněž celková úmrtnost byla značně vyšší v letech 1771-1772, to nejenom v Břízsku, ale na celé farnosti. Tak v r. 1768 zemřela v Břízsku r. 1768 pouze 1 osoba, r. 1769 osoby 2, r. 1771 pak 3 osoby a r. 1772 celkem 11 lidí ve stáří od 12 r. do 82 r. Na celé farnosti plánské zemřelo v letech 1763-1770 ročně průměrně 56 osob, kdežto r. 1771 zemřelo 94 osob a v r. 1772 celkem 172 lidí. V následujících letech 1773 a 1774 pak zemřelo každý rok pouze 40 lidí.

Z toho všeho je patrné, jaké zlé následky mělo nadměrné mokro, které způsobilo, že se na jaře obilí vymočilo a nebo to, které ještě přetrvalo, pak ve žních za mokra porostlo. Snad tedy z té doby se zachovalo pořekadlo: "Po suchu se úroda spraví-po mokru nikdy". Nebo jiné: "Urodí-li se stoklasa, nají se sedlák i chasa. Ale urodí-li se jenom metlice, nenažerou se ani slepice". Ovšem dnes už pomalu ani nikdo nezná stoklasu neboli svěřep obilní, zvláště pak ne jako potravinu. A v onom r. 1772 mohl hospodář Lonička nasítí jen stoklasu, protože žito se mu zcela nedostávalo. Co mohl namlátiti z oněch 5 mandelů žita ve snopech? S tím jistě museli velice hospodárně manipulovat, aby jim vystačilo na živobytí.

Proto muselo být velkou pomocí v zabezpečení výživy všeho obyvatelstva, když se začalo rozmáhati pěstování brambor. Ačkoliv vůči nim byl z počátku velký odpor, jak o tom píše Vavák, jistě jejich pěstování se značně rozmohlo po oněch zlých letech neúrody obilí. Podle záznamů dovezl první brambory z Anglie kol. r. 1750 hrabě Taafe

do Nalžov. A ovšem i jiní měli zásluhu o jejich zavážení, také již dříve. Vlastenecká společnost hospodářská vydala pak v letech 1771-1772 návod k jejich pěstování a tím podpořila jejich zvýšené pěstování.

J. Prusík:

Lidé se jménem Prusík jsou všichni příbuzní.

Prapůvod je v Sedlci u Plas.

Zpracoval jsem jméno a rod Prusíků v celém světě. Myslím, že je raritou naší, že známe všechny osoby ve světě, které mají toto jméno a hlavně to, že jsou všichni spříznění. Jejich společným předkem je Vojtěch Prusík, narozený roku 1515 a žijící v Sedlci u Plas. Zemřel tam jako rychtář r. 1580. Mezi potomky jsou lidé, žijící v různých částech světa, všude kromě Asie. Rod Prusíků je zpracován od napoleonských dob i po přeslici. Jde o tisíce lidí se všemi daty a přerůznými osudy. Členové rodu žijí jako potomci bělohorského exulanta v Polsku, ale i v Rakousku, Německu, Kanadě, Spojených státech, dále v Jugoslávii, Švýcarsku, Švédsku, Australii i na př. v Africe v Sudanu. Je zachyceno 16 generací.

Někteří členové rodu jsou velmi známí, tak na př. slavný kardiolog prof. MUDr. Bohumil Prusík, český slavista prof. F.X. Prusík, překladatel, hlavní bibliotekář Universitní knihovny Dr. Bořivoj Prusík nebo prof. Dr. Karel Prusík, Vídeňák, horolezec, vynálezce v celém světě užívaného uzlu či lidé po přeslici jako průkopník českého filmu Karel Lamač, herečka Hana Vítová, operní pěvec Harniš Lašek, první český dětský lékař v západ. Čechách v Plzni MUDr. Matěj Dobrý atd. Dnes žije na př. v naší republice 55 Prusíků a v celém světě 150.000 osob s tímto jménem je v ČSSR přesně 128./ženy a manželky/. Rarita, která mezi rodopisci budí pozornost, ale i mezi

laiky, se zdála snad jen proto, že jde o málo běžné jméno. Dílo, které jsem za 12 let sepsal "Dějiny rodu Prusíků" bylo již mnohokrát citováno v tisku i v rozhlase. Občas rod koná svůj sjezd a všichni členové se k sobě hrdě hlásí./ Viz též Dějiny a současnost 1967, roč. IX. č. 6, Svobodné Slovo z 19.5.1969 /.

Rodopisná hlídka

V této rubrice budeme od příštího čísla otiskovat seznam rodopisců, pokud je znám Zájmovému kroužku při Městském archivu v Plzni.

Zároveň budeme uveřejňovat dotazy a odpovědi z oboru rodopisu. Své dotazy a odpovědi zasílejte na adresu Městského archivu v Plzni. Na tutéž adresu zasílejte své adresy a jména rodů, o něž se zajímáte. Postupně budeme tyto vaše informace otiskovat.

Věříme, že právě tato část našeho Zpravodaje pomůže jednotlivým rodopiscům v jejich práci a v případném navázání kontaktů s ostatními rodopisnými badateli.

Těšíme se na Vaši spolupráci.

=====

Zpravodaj kroužku přátel rodopisu a heraldiky při Městském archivu v Plzni. Vydává Městský archiv v Plzni. Červen 1969. Redaktor Dr. Miloslav Bělohlávek, Městský archiv v Plzni, Veleslavínova 19. Povoleno odborem školství a kultury MěstNV v Plzni čj. škol/260/69 Šin. z 7.2. 1969.